

W.E.B. DU BOIS I «LES ÀNIMES DEL POBLE NEGRE»

William Edward Burghardt Du Bois (Massachusetts, 1868-Ghana, 1963), professor a la universitat d'Atlanta, fou el primer afroamericà que aconseguí un doctorat a Harvard i està en l'origen dels primers treballs de recerca sociològica sobre la comunitat afroamericana, a part de ser un dels fundadors de la *National Association for the Advancement of the Colored People*, l'any 1909. La NAACP és encara avui el principal *lobby* afroamericà, amb aproximadament uns 400.000 membres.

L'any 1903 publicà el llibre *Les ànimes del poble negre*, que es considera el text fundador de la consciència col·lectiva afroamericana. Du Bois plantejà per primer cop el «problema negre» en termes d'una tensió irreconciliable entre l'universal i el particular. Aquesta tensió remet a la que hi ha entre els principis universals dels drets de l'home, que proclamen la llibertat i la igualtat, i la manera com s'ha exclòs, discriminat i esclavitzat una part d'aquesta humanitat en nom de la raça.

L'any 1869, la sentència que el Tribunal Suprem dels Estats Units va donar al cas "Plessy vs Ferguson" va instaurar el principi «separats però iguals», que de fet legalitzava la segregació. El problema de W.E..B. Du Bois és exactament aquest: el de les línies de separació (visibles o no) entre el món dels blancs i el dels negres. Aquesta línia de separació és geogràfica, urbana, i econòmica, però sobretot és emocional. Una de les planes més emotives del llibre és quan explica que de petit, una nena va refusar la seva targeta perquè era negra: *«En una minúscula escola de fusta un grup de nois i noies varem tenir la idea de fer-nos targetes de visita, a deu cèntims el paquet, i intercanviar-nos-les. Ens varem divertir fins que una noia més gran va refusar la meua, peremptòriament, amb una mirada displicent. Aleshores em vaig adonar amb una certesa sobtada:*

que era diferent dels altres; o potser era com ells en el meu cor, però separat del seu món per un vel immens».

Però en la situació dels afroamericans no només hi pesa un problema de segregació, que té un component psicològic crucial, sinó que també hi pesa una tensió interna que travessa tot el moviment del poble afroamericà i la multiplicitat de trajectòries individuals. Aquest trencament existencial, Du Bois l'anomena «doble consciència», una expressió que esdevindrà cèlebre. Doble consciència significa que els blancs posseeixen tots els privilegis, especialment els de dir, veure i fer el món i el de situar les seves normes com a causa universal. Així, els negres tan sols tenen existència des de i per la visió que d'ells tenen els blancs. Però aquesta visió és, amb sort, menyspreadora i, quan les coses es posen pitjor, està marcada per l'odi més brutal.

Però si els negres viuen sota un vel o amagats rere una cortina, també tenen una doble visió de les coses: saben, perquè ho pateixen cada dia, que una cosa és el que es diu (llenguatge dels drets) i una altra els que es fa. Saben que el món no és quelcom donat, sinó construït i copsat des de perspectives particulars i sovint contradictòries. Viure tancat sota un vel significa que també s'emboquen les coses amb aquest vel, que inevitablement el menyspreu i el ressentiment que hom rep el retorna al món. En les seves paraules:

«Després de l'Egipci i l'Indi, el grec i el romà, el teutó i el mogol, el negre és una mena de setè fill, nascut amb un vel i dotat d'una

doble vista en aquest món americà –un món que no li concedeix cap autèntica consciència de si, sinó que, al contrari, no el deixa comprendre's sinó a través de la revelació l'altre món. És una sensació rara, aquesta consciència doblada, aquest sentiment de mirar-se constantment a través dels ulls dels altres, de mesurar la pròpia ànima a partir d'un món que us considera un espectacle, amb un divertiment tintat de pietat menyspreadora. Cadascú sent constantment la seva doble naturalesa –un americà, un negre; dues ànimes, dos pensaments, dues lluites irreconciliables; dos ideals en guerra en un sol cos negre a qui tan sols la seva força infrangible estalvia l'esquinçament».

Du Bois, a diferència de Garvey, era partidari de la integració racial i contrari al retorn dels afroamericans a Àfrica, tot i que partidari de la lliure determinació dels africans nadius, sense interferències colonials. Però se centrà molt especialment en la construcció d'una élite intel·lectual negra, un fet potser subversiu si es recorda que l'any 1921, la Universitat de Harvard havia prohibit que els negres dormissin a les residències universitàries. Du Bois considera que només una generació d'intel·lectuals negres, una «minoria talentosa» (*la desena part talentosa*, en deia), que pertanyi al mateix temps al món universal de la cultura i al món particular de la condició negra té possibilitats de resoldre el problema que es planteja tant a Amèrica com a totes les democràcies: reconciliar ambdues perspectives inventant un «jo» democràtic fet de multiplicitat i de diversitat.

Per a Du Bois:

«La història del negre americà és la història d'aquesta lluita, d'aquesta aspiració a ser un home conscient de si mateix, d'aquesta voluntat de fondre el seu jo doble en un jo millor i més vertader. En aquesta fusió, no vol perdre cap dels seus antics 'jo'. No voldria africanitzar Amèrica, perquè Amèrica ha ensenyat massa coses al món i a Àfrica. No voldria descolonitzar la seva ànima negra en una ona d'americanisme blanc, perquè sap que en la sang negra hi ha un missatge per al món. Voldria simplement que fos possible per a un home ser a la vegada un negre i un americà sense ser maleït pels seus semblants, sense que li escupin a sobre, sense que les portes de l'Oportunitat es tanquin brutalment al seu davant.

Aquesta és, doncs, la finalitat de la seva lluita: col·laborar ell també al regne de la cultura, escapar a la mort i a l'aïllament, amassar i emprar les seves més altes facultats i el seu geni latent. Aquestes forces del cos i de l'esperit han estat en el passat estranyament malbaratades, dispersades, oblidades (...) Aquí a Amèrica, des de fa poc, des de l'Emancipació, les voltes i revoltes que ha hagut de passar l'home negre en el seu esforç dubtós i incert, han fet perdre efectivitat a la seva força, l'han fet semblant a l'absència de força, a la feblesa. I tanmateix no és feblesa, és la conseqüència de la distància entre dues metes contradictòries»

Du Bois, simpatitzant amb el comunisme, considerava que el racisme era inseparable del capitalisme. Home d'una moral estrictíssima, reprimit sovint pel govern americà que el tingué castigat molts anys sense passaport, és el pare fundador del pensament afroamericà perquè és el primer a plantejar el tema de l'esquinçament de la consciència i de la impossibilitat de ser alhora negre i nord-americà, en la mesura en què l'Estat blanc americà és considerat com a lloc de l'opressió cultural i política dels afroamericans.